

דף מקורות 4

ל עמוד ב' משנה – לא עמוד ב' "דיברה תורה כלשון בני אדם"

נושאים:

- הגדרת אבידה לפי נסיבותיה
- אבידת קרקע – הרחבת מושג האבידה
- דיוק בהגדרת הנסיבות
- קובץ דרשות על המילים הכפולות במצוות התורה

הרי זו אבידה ומחייב בה

- א. מהן אמות המידה לצורך הגדרת החפץ כאבידה?
- ב. מה נדרש ביחס לצורת הימצאו של החפץ? נסו להיזכר במשניות הקודמות של הפרק.
- ג. מה נדרש ביחס למקום הימצאו של החפץ?
- ד. האם הגדרתו של רב יהודה אמר רב "עד שלושה ימים" מתייחסת לכלל סוגי האבדות או רק לבהמות בלבד? עיינו ברמב"ם, כיצד אתם מבינים את דעתו?

רמב"ם הלכות גזלה ואבדה פרק טו

הלכה ג: ראה חמור או פרה רועים באפר כדרך בלילה הרי זו אבידה, בפנות היום ובנשף אם ראה אותן שלשה ימים זה אחר זה הרי זו אבידה ונוטל ומכריז. ראה פרה רצה בדרך אם פניה כלפי העיר אין זו אבידה כלפי השדה הרי זו אבידה.

הלכה ה: מצא פרה ברשות הרבים אם עומדת חוץ לתחום חייב להחזיר, היתה רועה בעשבים או שהיתה ברפת שאינה משמרת ואינה מאבדת לא יגע בה שאין זו אבידה. מצא קרדום או טלית בצד הגדר הרי זה לא יגע בהן, מצאן בסרטיא הרי זו אבידה ונוטל ומכריז וכן כל כיוצא בזה.

ה"מגיד משנה" והש"ך חלוקים ביניהם בהבנת דברי הרמב"ם:

ש"ך חושן משפט סימן רס"א ס"ק א	מגיד משנה, על הרמב"ם
(א) ביום אין זה אבידה כו' – ... ולא כרשב"א שכתב המגיד משנה בשמו שגם באלו בגי' ימים זה אחר זה הרי זו אבידה עכ"ל לפום ריהטא שגג בזה דרשב"א כן כתב אטלית בצד גדר דברייתא כשמצאו ג' ימים זה אח"ז הרי זו אבידה כמו בחמור ובחמור באמצע יום לא הוי אבידה אפילו אחר כמה ימים והרמב"ם לא חילק בטלית בצד גדר וסבירא ליה דלעולם לא הוי אבידה אפילו אחר כמה ימים...	"וכתב הרשב"א ז"ל וזה לשונו: מסתברא דלאו אפרה רועה בין העשבים בלחוד קאי, אלא אכולה מילתא ואפילו טלית בצד גדר דודאי בודאי הינות, כל שלא נטלו משם תוך ג' ימים זמנן מוכיח עליהן דהרי זו אבידה. ע"כ. ורבינו [הרמב"ם] לא חלק"

"לכל אבידת אחיך" – לרבות אבידת קרקע

במושג זה ישנה הרחבה רבה של המושג "אבידה".

עיינו במקורות הבאים:

- א. על אילו סוגי נכסים (ועל מה עוד – שאינם נכסים) חלה חובת השבת אבידה?
- ב. ממה נלמדת חובה זו?

רמב"ם הלכות גזלה ואבדה פרק יא הלכה כ

הרואה מים שוטפין ובאין להשחית בנין חברו או להשחית שדהו חייב לגדור בפניהם ולמנעם שני (דברים כ"ב ג') לכל אבדת אחיך לרבות אבדת קרקעו.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף פא עמוד ב

התועה בין הכרמים, מפסיג ויורד מפסיג ועולה.

ת"ר: הרואה חברו תועה בין הכרמים, מפסיג ועולה מפסיג ויורד עד שמעלהו לעיר או לדרך; וכן הוא שתועה בין הכרמים, מפסיג ועולה מפסיג ויורד עד שיעלה לעיר או לדרך.

מאי וכן? מהו דתימא: חברו הוא דידע להיכא מסלק דניפסוג, אבל הוא דלא ידע להיכא קא סליק לא ניפסוג, נהדרה נהדר בי מיצרי, קמ"ל.

הא דאורייתא הוא, דתניא: השבת גופו מניין? ת"ל: והשבות!

דאורייתא הוא דקאי בי מיצרי, אתא הוא תקין דמפסיג ועולה מפסיג ויורד.

מנחת חינוך, מצוה רל"ט, אות ד', בענין מצוות "הוכח תוכיח את עמיתך":

מנחת חינוך: נכתב על ידי רבי יוסף באב"ד, (1800 - 1874) אב בית דין באוקראינה. ספר המציע פירוש למדני לספר החינוך. הספר דן בתרי"ג המצוות שמונה ספר החינוך ובמקורות העוסקים בהן בתלמוד ובראשונים. מגמתו המוצהרת של הספר היא עיונית - אך הספר זכה בהכרה כסמכות הלכתית בפני עצמה.

עיינ בבא מציעא דאפילו תלמיד לרב חייב להוכיח...ונראה לי דחייב ההוכחה היא חוץ מעשה זה, עוד מתחייב לא תעשה ד"לא תעמוד על דם רעך" דלא גרע מטובע בנהר דעובר על לא תעמוד, וגם זה השבות' לרבות אבידת גופו, על אחת כמה וכמה דאם יכול להציל מן העבירה דהוא אבדת נפשו וגופו ר"ל בוודאי חייב להחזירו למוטב ולהצילו.

ולכאורה אם אוכל נבילות להכעיס ומחלל שבת ועכו"ם שמבואר גבי אבידה ובשאר דוכתא שאינו בכלל אחיו (עיינ

במסכת עבודה זרה), אפשר דאין חייב להוכיחו גם כן דאינו בכלל רעהו, אך מכל מקום נראה לי דאם ספק אצלו שאפשר דיקבל ממנו חייב להוכיח ודיחזור למוטב ויהיה בכלל אחי

עיינו בהגדרות "חוק השבת אבדה, ה'תשל"ג - 1973"

בחוק זה:-

- אבידה: מיטלטלין שאבדו לבעליהם, או שבנסיבות הענין יש להניח שיצאו משליטתם
- האם ניתן לראות גם במצווה הבאה מצווה הנגזרת מהשבת אבידה?

ספר החינוך מצוה רלז: שלא לעמוד על דם רעים

שלא נמנע מלהציל נפש מישראל כשנראהו בסכנת המיתה והאבידה ויהיה לנו יכולת להצילו בשום צד, שנאמר [ויקרא י"ט, ט"ז] לא תעמוד על דם רעך. ואמרינן בסנהדרין [ע"ג ע"א] תניא, מנין לרואה את חברו שטובע בנהר או חיה גורתו או ליסטים באים עליו שהוא חייב להצילו בנפשו, שנאמר לא תעמוד על דם רעך. ולא מיבעיא אצוליה בנפשיה דמחייב, אלא מיטרח ואגיד נמי אגירי חייב.

ועוד כללו זכרונם לברכה באזהרה זו שלא לכבוש עדות, כדי שלא יאבד חברו ממונו. וכן הוא בספרא, מנין שאם נודע לו עדות שאינו רשאי לשתוק עליה, שנאמר לא תעמוד על דם רעך. ומנין שאם ראיתו טובע בנהר וכו'. ומנין לרודף אחר חברו להורגו שאתה חייב

להצילו בנפשו, שנאמר לא תעמוד על דם רעך וגו'.

שורש מצוה זו ידוע, כי כמו שיציל האחד את חברו כן חברו יציל אותו, ויתיישב העולם בכך, והאל חפץ בישובו כי לשבת יצרה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת סנהדרין. ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ונמנע מלהציל ויש יכולת בידו, עבר על לאו, ואין לוקין עליו לפי שהוא לאו שאין בו מעשה, דקיימא לן אין לוקין עליו.

תיפוק לי משום אבידת קרקע – בדנכרי: השבת אבדת נכרי

א. מדוע אין מצוות השבת אבידה על אבידות של נכרי?

בבא קמא קי"ג עמוד ב'

דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב: מנין לאבידת הכנעני שהיא מותרת? שנאמר: 'לכל אבדת אחיך' (דברים כ"ב), לאחיך אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר לכנעני... תניא, ר' פנחס בן יאיר אומר: במקום שיש חילול השם, אפילו אבידתו אסור.

ב. האם עצם הוצאת הנכרי מהכלל עוזרת לדייק בהגדרת מצוות השבת אבידה?

ג. עיינו בדברי הרב עוזיאל והמאירי – מה ההבדל ביניהם ביחס להבנת הבסיס המשפטי והחברתי למצוות השבת אבידה?

הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, העכו"ם והנוכרי בדיני ישראל, התורה והמדינה, קובץ ד, עמ' כ':	בית הבחירה המאירי, בבא קמא
כל עניין השבת אבידה אינה דין ומשפט, שהרי אין שורת הדין מחייבת את כל אדם הרואה אבידה לקחת את האבידה אליו, ולהיטפל בה שמירה מעולה עד אשר ישיבנה לבעליה בשלמותה, וגם להכריז עליה פעם ושתיים ושלוש, ולחקור את בעליה בסימנין שהוא נותן אלא כל דבריהם מצווה מיוחדת לישראל כדין אחווה כדיוק לשון המקרא 'אבידת אחיך', 'עד דרוש אחיך אותו'.	נמצא שאף עובדי האלילים ושאנים גדורים בדרכי הדתות אסור לגזלם ואם נמכר לו ישראל אסור ליצאת מידו בלא פדיון וכן אסור להפקיע את הלוואתו. ומכל מקום אין אדם חייב לחזור אחר אבדתו כדי להחזירה לו ולא עוד אלא אף מי שמצא אבדתו אינו חייב להחזירה שמציאה מקצת קניין הוא וחזרתו דרך חסידות ואין אנו כפופים לחסידות למי שאין לו דת.

ד. האם המאירי מתכוון לכלל הנכרים? מהי כוונתו בביטוי "שאינם גדורים בדרכי הדתות?"

שימו לב לדברי פרופ' משה הלברטל (בין תורה לחכמה, ירושלים תשס"א, עמ' 98):

אי השווין שבין יהודים לנכרים המצוי בתלמוד... אין מקורו בהבחנה אונטולוגית בין יהודי לגוי ואף לא הבחנה בין עובדי עכו"ם לעובדי אלוהות, אלא בהבחנה מקבילה בין אומות הגדורות לבין שאינן גדורות... אי השווין משקף התייחסות לאומות שאינן גדורות במעין מידה כנגד מידה: אין חובה להתייחס לחברות ללא חוק במגבלות של חוק... 'בעל דת' מציין אדם שהאמונה והמעשים שלו מבוססים לא על העיון אלא אמונה מקובלת באלוהות משגיחה ומענישה. לדעת הפילוסופים, הדת היא הכרחית לקיומו של הסדר החברתי, משום שההמון – לעומת בעל החכמה – מונע בעיקר באמצעות תקוות השכר ויראת העונש

ה. כיצד ניתן לראות בגישות אלה השלמה לדיון על "לפנים משורת הדין" שערכנו בשבוע שעבר?

על הכפלת דברי תורה

המדרש הבא מרחיב את כפילות התורה לא רק לכפילות מילים אלא לכפילות תכנים וענינים:

אליהו רבה (איש שלום) פרשה ג ד"ה חייהו של צדיקים

חייהו של צדיקים שלא בצער הרע... שלא ביצר הרע, כיצד, ונתתי לכם לב חדש (יחזקאל ל"ו כ"ז) [זה] יצר טוב, ורוח חדשה אתן בקרבכם (יחזקאל ל"ו) אילו מעשים טובים, והסרותי את לב האבן מבשרכם (יחזקאל ל"ו) זה יצר הרע, ונתתי לכם לב בשר

(יחזקאל ל"ו) לקיים על דברי תורה שהן כפולין בכל מקום.

ומניין שדברי תורה כפולין בכל מקום, שנאמר אנכי ה' אלהיך וגו', עשר דיברות נאמרו לפני ה' סיני, עשר דיברות נאמרו בספר תוכחות, נזיקין לפני ה' סיני נזיקין (לפני) (בספר) תוכחות, כי תקנה עבד עברי, נאמר לפני ה' סיני (שמות כ"א ב'), כי ימכר לך אחיך העברי, נאמר בספר תוכחות (דברים ט"ו י"ב), וכן (במאה) (בכמה) מקומות, כלאים בהר סיני כלאים בספר תוכחות, לא תבשל גדי בסיני (שמות כ"ג י"ט), לא תבשל גדי בספר תוכחות (דברים י"ד כ"א), וכן (במאה) (בכמה) מקומות, סימני בהמה וחייה נאמרו לפני ה' סיני, סימני בהמה וחייה נאמרו בספר תוכחות, וכל קרבנות ציבור ויחיד נאמרו לפני אהל מועד בחורב, כל קרבנות ציבור ויחיד נאמרו בין לפני מיתתו של אהרן בין לאחר מיתתו של אהרן, ברית כרתי לכם בצאתכם מארץ מצרים, ברית כרתי לכם בספר תוכחות, שירה אמרתי לכם בצאתכם מארץ מצרים, שירה אמרתי לכם בספר תוכחות, הא למדתה לדברי תורה שהן כפולין בכל מקום.

- מדוע יש לקיים כפילות דברי תורה? מדוע יש צורך בכפילות?
- האם גישת המדרש עולה בקנה אחד עם גישת הסוגיה שלנו?

כפילות בעקבות פרשת השבוע

- רש"י על פרשת חיי שרה מסביר מדוע התורה חוזרת למעשה פעמים על סיפור העבד ורבקה, פעם בתיאור המקרה ובפעם כאשר העבד מספר על שקרה.

רש"י בראשית פרק כד פסוק מב

ואבא היום - היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ. אמר רבי אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בני, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה, והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמזיה:

דברי רש"י לקוחים מן המדרש:

בראשית רבה (וילנא) פרשה ס ד"ה ח ויבא האיש

א"ר אחא יפה שיחתן של עבדי בני אבות מתורתן של בני, פרשתו של אליעזר שנים וגי' דפס הוא אומרה ושונה, ושרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מריבו המקרא, רשב"י אומר טמא הטמא ר"א בן יוסי אומר זה וזה, ומים לרחוץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתו, א"ר אחא יפה רחיצת רגלי עבדי בני אבות מתורתן של בני שאפילו רחיצת רגלים צריך לכתוב, והשרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מריבו המקרא, רשב"י אומר טמא הטמא ר"א ברי' אמר זה וזה.

- מה מטרת התורה לפי המדרש?
- האם המדרש נותן יותר חשיבות לחלק הסיפורי בתורה מחלק ההלכתי?

ר' דוד צבי (רד"צ) הופמן (1843 - 1921). ממנהיגי יהדות גרמניה בסוף המאה ה-19 וממפעביה של הנאו-אורתודוקסיה הגרמנית, או בשמה הנוסף "תורה עם דרך ארץ". כיהן כראש בית המדרש לרבנים בברלין. עסק בחקר התלמוד, בהוראתו ובפסיקת הלכה, אך נודע בעיקר בזכות פירושו למקרא, שבהם נלחם במסקנותיה של ביקורת המקרא בימיו, בצורה חזיתית ובשימוש בכלים מדעיים.

אברהם יהושע השל (או העשל בידידיש) (כ"ה בטבת ה'תרס"ז - י"ח בטבת ה'תשל"ג, 11 בינואר 1907 - 23 בדצמבר 1972), מההוגים החשובים של המחשבה היהודית בארצות הברית במאה ה-20. תאולוג, חוקר מחשבת ישראל, משורר ופילוסוף, בעל ספרי הגות ושירה רבים. מסלול חייו מרתק - הוא נולד בורשה למשפחה חסידית מפאורת, למד בגינסיה חילונית ובאקדמיה בגרמניה, גורש ע"י הנאצים. לימד בבית המדרש הרפורמי ומצא את מקומו בבית המדרש לרבנים של התנועה הקונסרבטיבית.

ר' דוד צבי הופמן הבחין לראשונה בצורה מסודרת בין שיטות לימוד התורה של ר' ישמעאל ובית מדרשו לבין זו של ר' עקיבא ואף חילוק לפיהן את ספיר מדרשי התנאים.

אברהם יהושע השל פיתח ושיכלל את ההבחנה בין השיטות לשתי השקפות עולם שונות בתכלית והקדיש לכך את ספרו 'תורה מן השמים באספקלריה של הדורות'.

מספריו החשובים: 'השבת' ו'אלוהים מבקש את האדם'. מומלץ מאוד לקרוא את פרקי הפתיחה לספר שבקלסר המאמרים: תורה מן השמים באספקלריה של הדורות - עמ' 3 - 15.